

MOLIYAVIY RESURSLARIDAN FOYDALANIB, KICHIK BIZNESNING SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK OMILARI

**Ketmanov Avazbek Malikovich,
Andijon viloyati Davlat moliyaviy
nazorati boshqarmasi sho’ba boshlig’i**

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes moliyaviy resurslari samaradorligi omillari va ularning o’ziga xos jihatlari, kichik biznes sub’ektlari faoliyatini moliyalashtirishning metodologik va amaliy jihatlari tadqiq qilingan va uni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy qarashlarlar to’grisida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so’zlar: kichik biznes, kredit, tadbirkorlik, tijorat banki, eksport, qayta moliyalash, inflyatsiya, kafolatlash jamg’armasi, monetizatsiya darajasi, moliyalashtirish,

Kichik biznes sub’ektlari faoliyatini rivojlantirish bilan bog’liq bo’lgan muammolarni hal qilish mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta’minlash nuqtai-nazaridan juda dolzarb hisoblanadi. O’zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev e’tirof etganlaridek, “...har bir xonadonning tadbirkorlik borasidagi imkoniyatini o’rganish, moliyalashtirishni kengaytirish bilan bog’liq bo’lgan muammolarni hal etish, tadbirkorlarni ishontirish va ularga amaliy yordam berish – butun makroiqtisodiyot kompleksi faoliyatidagi kundalik qoidaga aylanishi kerak” (Mirziyoyev Sh.M. 2017).

Yurtimizda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlarning samaradorligi, iqtisodiy o’sish yuqori va barqaror sur’atlarining ta’minlanishi, aholi bandligi va farovonligi darajasining izchil ravishda o’sib borishi ko’p jihatdan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasining taraqqiyotiga ustuvor ahamiyat qaratilayotganiga bog’liq. Prezidentimiz tomonidan O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 18 yilligiga bag’ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruzada: “Bugungi kunda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik o’zining iqtisodiyotimizdagi o’ta muhim va salmoqli hissasi, roli va ta’siri, sodda qilib aytganda, boshqa hech bir soha va yo’nalish o’rnini bosa olmaydigan katta ahamiyati bilan davlat va jamiyatimiz rivojida alohida o’rin egallaydi. Mustaqillik yillaridagi taraqqiyotimiz misolida shuni hech ikkilanmasdan aytish mumkinki, bu sohani rivojlantirmasdan, unga tegishli ko’mak va rag’bat bermasdan, zarur imkoniyat, imtiyoz va preferensiyalar yaratmasdan turib, biz iqtisodiyotimizning kelajagini ta’minlay olmaymiz”[1] – deb berilgan baho ushbu fikrning yaqqol dalilidir. Iqtisodiyotimizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rolining oshib borishi, jumladan, uning respublika yalpi ichki mahsulotidagi ulushini o’sishida mazkur sohaga davlat tomonidan yaratilayotgan qulay shart-sharoitlar, yengillik va imtiyozlarning ahamiyati kattadir. Shu o’rinda, kichik biznes sub’ektlariga beriladigan imtiyoz va preferensiyalarning mazmuni, samaradorligi va miqdoriy chegaralarini belgilashning nazariy asoslarini ko’rib chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Kichik biznes sub’ektlarini davlat tomonidan qo’llab-quvvatlash maqsadida ularga turli imtiyozlar berishning ob’ektiv zarurligini eng avvalo quyidagi ikkita sabab bilan izohlash mumkin:

1) davlatning asosiy iqtisodiy vazifalaridan biri iqtisodiyotdagi barcha xo’jalik yurituvchi sub’ektlar uchun teng iqtisodiy sharoit yaratishdan iborat ekanligi;

2) xo‘jalik yuritishning muhim shakli sifatidagi kichik biznesning o‘ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy afzalliklarga egaligi. Ma’lumki, kichik korxonalar, mikrofirmalar va yakka tadbirkorlarni o‘z ichiga oluvchi kichik biznes sub’ektlarining samarali xo‘jalik yuritish imkoniyatlari yirik korxonalariga nisbatan cheklangan. Yirik korxonalar o‘zining iqtisodiy va moliyaviy quvvatidan kelib chiqqan holda ko‘plab xo‘jalik yuritish shart-sharoitlarini o‘zi mustaqil ta’minlash hamda bu boradagi mavjud muammolarni hal qila olish imkoniga ega.

Jumladan: - xo‘jalik yuritish faoliyati hamda ishlab chiqarishning texnologik jarayonlarini samarali tashkil etish va amalga oshirish uchun moddiy texnika bazasi (bino, inshootlar, uzatish moslamalari, asbob-uskunalar va boshqalar)ni ta’minlash;

- xom ashyo va materiallar, elektr energiyasi, suv, tabiiy gaz va boshqa resurslar bilan ta’minlash;

- avtomobil yo‘llari, temir yo‘llar, omborlar va boshqa ishlab chiqarish infratuzilmasi ob’ektlaridan foydalanish;

- moliyaviy resurslarga bo‘lgan ehtiyojini qondirishda ichki va tashqi manbalardan foydalanish;

- iqtisodiy, moliyaviy, huquqiy va boshqa masalalar bo‘yicha o‘zining alohida maslahat xizmatlarini tashkil etish yoki bu boradagi maxsus tashkilotlar xizmatlaridan foydalanish va h.k.

Kichik biznes sub’ektlarining bu kabi tashkiliy-iqtisodiy, moliyaviy, huquqiy va boshqa shart-sharoit hamda xizmatlardan foydalanishida ko‘plab to‘siq va muammolar uchraydi. Birinchidan, ushbu soha vakillari o‘z faoliyatini tashkil etishda aksariyat hollarda moliyaviy mablag‘larning yetishmasligi muammosiga duch keladilar. Ko‘pincha o‘zlarining xususiy mablag‘lari bo‘lmagani holda, boshqa moliyaviy institutlar ularga qarz berishga doimo ham xayrixohlik bildiravermaydilar. Ikkinchidan, ishlab chiqarish infratuzilmasi ob’ektlari faoliyatini mustaqil yo‘lga qo‘yish katta mablag‘ talab etadi. Uchinchidan, kichik biznes sub’ektlarida ushbu xizmatlardan muntazam ravishda foydalanish uchun ehtiyoj ham mavjud bo‘lmaydi.

Kichik biznes sub’ektlari faoliyat yuritish shart-sharoitlarining boshqa yirik xo‘jalik yurituvchi sub’ektlar sharoitlari tenglashtirilishining o‘zi hali ular imkoniyatlaridan to‘liq foydalanish uchun yetarli emas. Chunki, kichik biznesning iqtisodiyotda raqobat muhitini ta’minlash, yangi ish o‘rinlarini yaratish va ikkilamchi bandlikni ta’minlash, bozor tizimining moslashuvchanligini oshirish, ilmiy-texnikaviy taraqqiyotni jadallashtirish, resurslarni ishlab chiqarishga safarbar etish, budget tushumlari hajmining o‘shishini ta’minlash, aholi daromadlari darajasini barqarorlashtirish kabi o‘ziga xos afzalliklaridan imkon qadar kengroq foydalanish zaruriyati mazkur sohaga qo‘shimcha imtiyoz va qulayliklar berilishini taqozo etadi. Shunga ko‘ra, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub’ektlariga kompensatsiyalovchi imtiyozlar bilan bir qatorda ustunlik beruvchi imtiyozlar (ppr - preference priority)ni ham taqdim etish maqsadga muvofiq bo‘lib, ularning maqsadi iqtisodiyotning ustuvor tarmoq va sohalarda ayrim xo‘jalik yurituvchi sub’ektlar (bu o‘rinda kichik biznes)ning salohiyati va ijobiy samaralaridan imkon qadar kengroq foydalanishni ta’minlashdan iborat.

Kichik biznesni rivojlantirish borasida yaratilgan qulay shart-sharoitlar sohaning iqtisodiy rivojlanishdagi aholini ish bilan bandligi va daromadlarining o‘shidagi rolini yanada kuchaytirish hamda yalpi ichki mahsuldorlik, eksport va tarmoqlar hamda sohalarning ishlab chiqarish ko‘rsatkichlaridagi ulushini ortib borishiga xizmat qiladi.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni “O‘zbekiston respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi tug‘risida” 2017 yil 7 fevral, PF-4947-son.
2. Mirziyoyev SH.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag‘ishlangan majlisidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so‘zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.
3. Mirziyoyev SH.M. Erkin va farovon, demokratik o‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - Toshkent : O‘zbekiston, 2016. - 56 b.
4. Xodiev B.YU., Qosimova M.S., Samadov A.N. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik. T.: TDIU, 2010.
5. Boltaboev M.R., Qosimova M.S., Ergashxodjaeva SH.J., G‘oyibnazarov B.K., Samadov A.N., Xodjaev R. Kichik biznes va tadbirkorlik: O‘quv qo‘llanma. – T.: “Iqtisodiyot”, 2019. – 275 bet.
6. Samadov A.N., Ostanaqulova G.N. Kichik biznes va tadbirkorlik. T.: Moliya-iqtisod, 2008.